

PHILOSOPHIAE
APPLICATAE
PRACTICAE
P A R S III.
E T H I C A
SPECIALIS.

PROLEGOMENA
ETHICAE SPECIALIS.

§. 198.

Ethica specialis est scientia rationis ad virtutem perueniendi, seu disciplina tradens modum & media, quibus homo facilitatem legibus naturalibus & diuinis obediendi acquirit (§. 44.).

§. 199.

Cognitio officiorum in iure naturae enumeratorum, virtuosum minime quemquam efficit, nisi illa opere etiam impleat; igitur ethica speciatim voluntatem dirigendam suscipit: at vero voluntas nil appetit aut auersatur sine motiuis (§. 597.); in ethica speciali ergo, praeter modum, motiua etiam doceri debent, quibus homo ad amplectendam virtutem determinetur.

§. 200.

Quid
porro?

Porro autem intelligis, in ethica quae doceri debere, quomodo virtutis impedimenta e medio tollantur; afferenda proinde quoque sunt motiua ad fugienda vitia.

§. 201.

Cuius-
modi
motiua
hic affe-
renda?

Motiua ad virtutem hic afferemus solum, quae naturalis ratio suppeditat: non, quod superflua aut minus necessaria iudicemus illa, quae ex reuelatione sumuntur; sed quod ea speciatim in ethica christiana doceri debent. Ceterum rationem hoc loco intelligimus, ipsam iam reuelatione illustratam: cum rationem naturalem sibi relictam, insufficientem esse nemo ignoret (§. 814. Theol.).

CAPVT II. DE VIRTVTIS STUDIO

GENERATIM.

§. 202.

Quae
prima
regula
virtutis
studio
seruan-
da?

Cum propria ad quamlibet virtutem perueniendi sint media: tum hic ea afferemus, quae ad virtutum studium generatim pertinent:

Regula I. Virtutis studiosus curet, vt intellectum *viua boni malique cognitione* imbuat; equidem iudicium de bonitate & malitia actionum, de obligatione item suscipiendi & omittendi actiones, ad intellectum pertinet; at vero voluntas praeterea intellectum ducem sequitur; igitur intellectum perficiat
opor-

oportet, qui serio voluntatem suam emendare cupit.

§. 203.

Viua boni malique *cognitio* in animis hominum informatur, si ad ea diligenter attendant, quae ad bonas & malas actiones consequuntur: nempe mentis tranquillitas, acquiescentia, laetitia, consequenter beatitudo; & contra perturbatio animi, tristitia, morsus conscientiae, pudor, poenitentia, desperatio, verbo miseria (§. 58.).

Quomodo paratur *viua cognitio*?

§. 204.

Discuntur autem isti bonarum malarumque actionum effectus aut *propria*, aut *aliena experientia*; propria, dum ipsi eos persentiscimus; aliena, dum facta aliorum attente consideramus, examinamus, consecutos euentus inuestigamus. Et cum optandum sit maxime, ut viuam boni cognitionem quisque propria experientia sibi comparet: tum contra, viua mali cognitio praesertim aliena experientia addisci debet; id quod lectione veterum & recentiorum historiarum obtinetur.

Vnde discuntur effectus bonarum & malarum actionum?

§. 205.

Regula 2. Virtutis studiosus praeterea distinctam & viuam *officiorum suorum cognitionem* acquirat, oportet: discat ergo obligationes suas aut propria meditatione, reflexione & lectione librorum eo spectantium; aut parentum & magistrorum institutione: perficiat praeterea intellectum suum, ut leges generales ad speciales vitae casus applicare possit;

Quae secunda regula?

fit; mirum fane non est, si homo, qui officia sua nescit, qui neque actiones bonas a malis, neque virtutem a vitio discernere novit, neque motiva virtutem sectandi in promptu habet: si, inquam, eius generis homo constantem & perpetuam voluntatem non habeat, actiones suas secundum leges naturales & diuinas conformandi, sed potius cupiditatibus suis omni ratione satisfacere studeat.

§. 206.

Quae
tercia?

Regula 3. Virtutis studiosus acqvisitas de officiis suis *cognitiones* saepius in mentem *reuocet*, super iis reflectat, atque animum ab oppositis erroribus liberum seruet; equidem experientia quotidiana nouimus, memoriam omnium earum cognitionum debilitari, & tandem penitus aboleri, quas raro aut penitus non recolimus: hinc vero constans illa recte agendi voluntas quoque debilior, atque successiue indifferens euadit, vt iam deinde neque virtutis pulchritudine, neque vitiorum turpitudine tangatur; si praesertim aliorum exempla licitum id suadeant, ad quod propriis cupiditatibus impellimur. *Nemo quidem repente fit pessimus.*

§. 207.

Quae
quarta?

Regula 4. Efficacissimum in virtutis studio progrediendi, medium est, quotidie mane mentem ad negotia illius diei *praeparare*, & exacto die *rationem* a se ipso *exigere*; virtutis studiosus ergo quod diebus mane cogitet negotia suscipienda, difficultates, impeden-

dimenta obuentura : cogitet occasiones recte aut male agendi : constituat quid , quatione acturus , quomodo impedimentis occursurus sit : firmet proposito voluntatem : deuinet occasiones contra legem agendi , quas potest ; potest autem fere omnes.

§. 208.

Maxime necessarium vero est homini , Quae
animum quotidie ad reddendam rationem vo- vtilitas
care ; equidem extirpandis erroribus & pra- quoti-
uis consuetudinibus operam non impendet, diani
nisi qui se illis obnoxium esse nouerit : at exami-
nis ?
vero non agnoscet illos , nisi , qui sedulo
in illos quotidie inquisuerit. Hinc est , quod
veteres ethnici philosophi , praecipue Pytha-
goras iam , quotidianum examen discipulis fu-
is commendauerint ; audi Senecam : *quid pul-
chrius hac consuetudine excutiendi totum diem ? utor
hac potestate & quotidie apud me causam dico : cum
sublatum e conspectu lumen est , totum diem mecum
scrutor , facta ac dicta mea remetior , nihil mihi
ipse abscondo , nihil transeo.*

§. 209.

Regula 5. Virtutis amator quaerat con- Quae
sortium proborum , vitet societatem malorum ; quinta
nihil efficacius est exemplis eorum , cum regula ?
quibus versamur : isti ergo , si actiones suas
ad leges naturae & voluntatem diuinam con-
forment , si virtutum studio dediti sint , nos
quoque ad earum amorem pertrahent : quem-
admodum contra consortium prauorum effi-
cit , vt primo odium vitiorum debilitetur ,

vt deinde vel inuiti, denique volentes & aduertentes etiam in illa labamur. Hinc est, quod fugam malorum tam sollicitè non modo sacrae litterae, sed ethnici etiam philosophi praecipiant: *qui cum sapientibus graditur, sapiens erit: amicus stultorum similis efficitur*: Prou. Salom.

§. 210.

Quae
sexta?

Regula 6. Insignem virtutis studioso utilitatem affert *bonorum librorum lectio*, librorum eius generis praecipue, qui officia tum communia tum peculiaria cuiusque conditionis pertractant, qui contemplatione & expositione rerum creatarum animum ad creatoris amorem incendunt, qui motiua & media ad virtutem perueniendi explicant &c. Sed hoc ipso patet, tanto magis fugiendam lectionem librorum prauorum, qui aut vitia ipsa commendant, aut tam amoenis pingunt coloribus, vt possimas in legentibus cupiditates excitent & nutriant, aut virtutes ceu ridiculas exhibent; in quem censum plurimae fabulae romanenses veniunt.

§. 211.

Quid
parentibus &
institutoribus
primo
curandum?

Sunt alia praeterea ad virtutem subsidia, sed ea magis in potestate parentum & primorum institutorum, quam iuuenum:

Regula 1. Curent parentes & institutores efficere, vt pueri a primis statim vnguiculis contrahant consuetudinem recte agendi; etli enim prima aetate nondum sint capaces actionum virtuosarum, quamdiu motiua bonarum actionum ignorant, aut iis non
vtun-

vtuntur (§. 45.): id tamen nemo nescit, frequentibus bonis actionibus facilitatem & promptitudinem recte agendi acquiri, hincque amorem virtutis & vitiorum odium generari.

§. 212.

Regula 2. Curent parentes & instituto-
res pueris motiua, virtutem amplectendi & secun-
vitia fugiendi, naturalia distincte explicare, do?
quam primum iis perspiciendis idonei sunt;
equidem consuetudinem recte agendi prima
aetate contrahere possunt pueri: sed voluntas
hac ratione nondum rite comparata, nondum
ita conformata est, vt sponte, alacres,
sine spe praemiorum & metu poenarum, quavis
occasione, sine arbitris, recte agant;
igitur praeter supernaturalia, naturalia quoque
motiua illis suggerenda.

§. 213.

Verum id quoque maxime curandum
est, vt motiua ipsa sint vera bona & mala, Cuius-
non solum apparentia; errant igitur, qui modi
dum iuuenes docere virtutem volunt, eos debent
ad ambitionem, arrogantiam, contemptum proponi
reliquerum, avaritiam aut prodigalitem & motiua?
immoderatum luxum incendunt.

§. 214.

Regula 3. Curent parentes & instituto-
res, vt tollant omnes pueris occasiones, tertio?
quibus a virtutis amore abduci possint; prohibeant igitur consortium illorum, qui minus

nus recte de virtute sentiunt, & imprudenter loquuntur, qui aduersas legibus & officiis suis actiones suscipiunt: prohibeant a lectione noxiorum librorum: prohibeant a malis aliorum & suis exemplis: *maxima debetur puero reuerentia.*

§. 215.

Quae
impedi-
menta
virtu-
tis?

Virtutis studium praecipue sequentia duo impediunt: *primum* defectus viae cognitionis faciendorum & fugiendorum: *alterum* vehementia appetitus sensitiui & affectuum, atque pugna eorum cum appetitu rationali (§. 600. Psych.). De priore iam egimus: alterum nunc persequemur.

CAPVT II.

DE REGIMINE AFFECTVVM.

§. 216.

Quid
affe-
ctus?

Affectus sunt appetitiones & auersiones sensitiuae vehementiores, coniunctae cum extraordinario sanguinis & fluidi neruei motu (§. 589. Psych.). Alii *passiones*, *animi perturbationes* & *motus*, *cupiditates* vocant.

§. 217.

Qui ef-
fectus
illo-
rum?

Confectaria affectuum & passionum notiora passim sunt, quam vt iis enumerandis immorari debeamus; cum enim ex confusa per sensus repraesentatione oriantur, efficiunt, vt homo intellectu non satis vtatur, proinde bonum & malum apparens pro vero habeat; hinc voluntas etiam, quae ducem intellectum sequitur, impellitur ad apparen-
tia

tia bona appetenda, & actiones suscipiendas, quas voluptas variabilis comitatur quidem, sed taedium constans sequitur.

§. 218.

Sed aliud praeterea damnum est ex affectibus: nempe qui affectibus & passionibus praefecti regi sinunt, eo tandem deducuntur, ut nihil amplius bonum aut malum iudicent, nihil appetant aut auerantur, quam quod sensibus gratum aut molestum est. Eius generis homines recte in *statu servitutis* esse dicuntur.

§. 219.

Quoniam actiones impellentibus affectibus susceptae, ut plurimum legibus adversae sunt: quoniam porro malas actiones pressopede sequuntur morsus conscientiae; patet hominem affectuum servituti obnoxium eo redigi, ut aut constantes illos conscientiae morsus & perpetuam animi aegritudinem perferat, aut conscientiam sopire laboret, ne morsibus illius perpetuo infestetur. At vero constantes illi morsus conscientiae intolerabiles omnino sunt, & conscientia sopiri adeo non potest, ut non tandem aliquando euigilet; igitur qui solis passionibus regitur, non potest non esse miserrimus.

§. 220.

Generales hi sunt passionum effectus: Qui speciales praeterea singulae habent, quos enumerare non vacat; ut sunt intellectus obscuratio, voluntatis ad bonum inertia, boni affectus?

norum fortunae, honoris & famae iactura, sanitatis detrimentum, corporis morbi & dolores &c.

§. 221.

Quae
lis inter
philoso-
phos?

Istos tam funestos passionum effectus cum nemo ignoraret, lis olim inter *Stoicos* & *Peripateticos* de natura earum agitabatur; dicebant Stoici nempe, omnes affectus & passiones natura sua malas, hinc penitus extirpandas esse; Peripatetici contra ordinatas & rationi subiectas esse bonas, effraenes autem malas aiebant.

§. 222.

An af-
fectus
natura
sunt
mali?

Affectus generatim spectati, natura sua mali dici nequeunt; etenim affectus sunt appetitiones & auersationes obiectorum, quae sensus nobis confuse tamquam bona aut mala repraesentant (§. 583. *Psych.*): obiecta autem per sensus tamquam bona repraesentata, non sunt necessario bona apparentia, sed nonnumquam vera bona: praeterea appetitus sensitivus non semper aduersatur rationali (§. 599. *Psych.*); igitur affectus natura mali non sunt, sed indifferentes; siquidem iis perinde ad verum ac apparens bonum consecretandum impellimur.

§. 223.

An iis
solis
obtem-
peran-
dum?

Patet hinc, affectus, quod Stoici volebant, penitus euelli nec posse; nec debere; igitur, quoniam periculosum est illorum impetui se permittere (§. 217. seqq.), reprimendi & per rectam rationem refrænandi

di sunt; igitur curandum maxime est, vt ne iis vñquam folis obtemperemus, neque agendum suscipiamus, nisi quod simul intellectus probauerit.

§. 224.

Res profecto maxime ardua est, affectus in officio continere: sed tamen non impossibilis; vnde intelligis errorem illorum, qui putant affectus non esse in hominum potestate & libertatem penitus tollere: opinio rectae rationi non minus, quam experientiae aduersa; equidem 1. repraesentationes boni & mali animam ad volendum non cogunt (§. 606. Psych.): sed 2. praeterea plurima nobis suppetunt exempla virorum, qui passionum impulsui restiterunt: *cum multa in conuentu vitia collegisset in eum (Socratem) Zopyrus, qui se naturam cuiusque ex forma perspicere profitebatur, derisus est a ceteris, qui illa in Socrate vitia non agnoscerent: ab ipso autem Socrate subleuatus, cum illa sibi insita, sed ratione a se deiecta, diceret. Cic.*

§. 225.

Quoniam ergo coerceri affectus & possunt & debent, superest, vt generalia quaedam afferamus media, quae ad id conferre possint:

Regula 1. Cura, vt res quaslibet appetendas & fugiendas penitus cognoscas, vt non externa specie contentus sis, sed distincte bonas aut malas esse ante scias. Plurima falsa iudicia, circa bonitatem & malitiam ob-

An affectus refrænari possunt?

Quod primum medium ad refræandos affectus?

obiectorum, menti adutorum inhaerent; cum enim infantes prima aetate solis sensibus ad discernenda obiecta vtantur, ea sola bona iudicant, quae sensus grate afficiunt, & contra: haec iudicia axiomatum vim apud pueros obtinent, atque cum annis robur acquirunt.

§. 226.

Quod
secun-
dum?

Regula 2. Euita perceptiones illorum obiectorum, quae affectus excitare possunt & solent: occlude & custodi diligenter sensus ab iis, quae imaginationem vehementius inflammant: infer tibi ipsi vim, & adhibe omnem conatum, vt principiis obstes, vt ideas praeter voluntatem ortas obliteres, & aliis imaginibus aut sensationibus rectis exstinguas: fuge sedulo quoque externas quaslibet occasiones. Mirum sane non est, si pravae cupiditates exoriantur in eo, qui sensus, affectuum ianuas, non occludit, neque impressiones aliis fortioribus debilitat, aut penitus retundit.

§. 227.

Quod
terti-
um?

Regula 3. Imbue mentem certis axiomatibus, sententiis moralibus: imprime item firmiter ideas nonnullas sacras, quae te commoveant, & ad resistendum pravis affectibus fortius excitent. Valet eum in finem frequentior cogitatio mortis, rationis reddendae, aeternitatis, praesentiae diuinae.

§. 228.

§. 228.

Regula 4. Fuge otium: occupa mentem Quod
quar-
tum?
semper necessariis vel utilibus, aut saltem honestis rebus: stude proinde tempore recte uti; etenim, qui otio indulgent, congruosque labores defugiunt, iis temporis mora taedium creat, quod malum plerisque intolerabile est; hinc arripiunt auidi, quidquid molestiae huic depellendae seruire potest: nec facinus ullum est, ad quod suscipiendum eos otium & socordia non impellat. Nihil boni spera a iuvene laboris impatiente.

CAPVT III.

DE SAPIENTIA ET PRVDENTIA.

§. 229.

Virtus intellectualis dicitur habitus, quo intellectus dirigitur in cognoscendo vero Quid
virtus
intel-
lectualis
& mo-
ralis?
& falso, ut sunt: acumen, profunditas, scientia, sapientia. *Virtus moralis* dicitur habitus, qui voluntatem ad prosequendum bonum inclinat; ut sunt virtutes cardinales: prudentia, temperantia, fortitudo, iustitia, aliaeque sub his contentae.

§. 230.

Sapientia est habitus, tum apta ad finem Quid
sapien-
tia?
media eligendi, tum fines ita subordinandi, ut omnes ad principalem finem obtinendum conferant; hinc *sapientem* dicimus, qui finem & media rite inuicem connectit.

§. 231.

Quae
notae
sapien-
tis ?

Ex allata definitione intelligis, sequen-
tes viri sapientis esse notas & characteres;
nempe 1. sapiens nullam actionem suscipit,
nisi ad *certum bonumque finem*, adeoque omni-
um suarum actionum sufficientem reddere
rationem nouit; nec praecipitanter agit, sed
rebus mature expensis; neque pertinaciter
sua tuetur, sed aliorum quoque exquirat
consilia: 2. sapiens *mediis* non modo *licitis*
semper, sed *optimis & breuissimis* etiam, quae
suppetunt, ad finem utitur: 3. sapiens *im-*
pedimenta, quae praeuideri possunt ab homi-
ne, praeuidet, & congruis adminiculis tollit.

§. 232.

Vnde
iudi-
candum
de sapi-
entia
homi-
nis ?

Ad finem & media attendendum est, si
iudicium de alterius sapientia ferri debeat:
nequaquam ad euentum; equidem in ipsa saepe
executione impedimenta enascuntur for-
tuito, quae praeuidere homo non poterat,
quaeque felicem successum irritum red-
dunt: contra vero ineptissima interdum con-
silia felicem exitum fortiuntur, ob circum-
stantias itidem fortuito mutatas. Hinc in-
telligis vetus illud: *euentus est stultorum magi-*
ster.

§. 233.

Quid
pru-
dentia ?

Prudentiae nomine intelligitur passim ha-
bitus, media sapienter excogitata, prompte
exequendi, ut finis intentus obtineatur.
Differt a sapientia, quod prior delineet,
haec exequatur; vnde patet simul alteram
sine altera esse posse.

§.

§. 234.

In viro prudente sequentes notas & Quae
characteres deprehendes, cum eorum defe- notae
ctus imprudentem arguat: viri
pruden-
tis?

1. Vir prudens omnes actionis alicuius
circumstantias expendit, & temporis & loci
rationem habet:

2. Inquit in mores, indolem & genium
personarum, quibuscum agit:

3. Gaudet habitu, executionem confi-
liorum praesentibus circumstantiis attempe-
randi; proinde nouit non solum consilium
mutare, aut nouum in arena capere, sed
etiam obstacula in proprium commodum
dextre conuertere.

§. 235.

Vides hinc plurima ad consummatam Quae
prudentiam requiri; nempe necessaria est requisi-
multarum rerum solida cognitio, felix me- ta pru-
dientiae?
moria, excultus intellectus, facilitas nexum
veritatum perspiciendi, sagacitas seu vis fin-
gula celeriter circumspectiendi &c.

§. 236.

Et si verae & certae multarum rerum cogni- Quo-
tiones ad sapientiam & prudentiam requiran- modo
tur, nemo tamen putet, eas sola meditatione acqui-
aut librorum lectione parari posse: vsu & longa ritur ?
annorum *experientia*, quam merito prudentiae
magistrum dixeris, acquiritur; quo enim
quis saepius & in difficilioribus versatus fue-
rit negotiis, eo facilius discet, quae media
sint aptiora, quibus modis impedimenta fe-
li-

licissime tollantur &c. Experientia vero cum res sit plurium annorum, *prudencia* fere solum *in senibus*, rarissime in iuuenibus deprehenditur.

§. 237.

Quo- modo a iuueni- bus pa- ratur? *Iuuenibus* prudentiam acquirendi via non suppetit, quam vt *alienam experientiam* in vsu suos conuertant; igitur 1. quaerant confor- tium illorum, qui multa & graui negotia tractarunt: voluant 2. diligenter libros hi- storiarum, vitas illustrium virorum; iis e- nim & plurima facta, & factorum euentus prosperi aut aduersi narrantur, causae item horum euentuum recensentur.

§. 238.

Quoru- plex pru- dentia? *Prudentia* non ad aliquas, sed omnes hominum actiones extenditur; vnde & di- uersae sunt prudentiae species: nempe alia est prudentia *uniuersalis*, quae ad communes omnium hominum actiones: alia *oeconomica*, quae ad negotia domus aut familiae: alia *ci- uilis* seu politica, quae ad rempublicam gu- bernandam, eiusque felicitatem promouen- dam pertinet.

§. 239.

Quae opposi- ta pru- dentiae? Impedimenta, quae passim prudentiae obstant, sunt sequentia:

1. *Praecipitantia*, qua quis omnia rei per- ficiendae adiuncta circumspicere negligit:
2. *Peruicacia*, qua quis bona aliorum con- silia & monita detrectat:
3. *Ignauia*, qua quis congruam finis obti- nendi curam & sollicitudinem non habet:

4. *In-*

4. *Inconstantia*, qua media excogitata sine sufficiente ratione reprobantur, mutantur, aut executio differtur, dum opportuna occasio dilabatur.

C A P V T IV.

DE TEMPERANTIA, ET OPPOSITIS EI VITIIS.

§. 240.

Temperantiae vox duplici significato accipitur: nempe *aut* pro habitu omnes hominis impetus moderandi, ne in excessus degenerent: *aut* pro habitu cupiditates circa voluptates sensuum & statum externum moderandi.

Quid temperantia?

§. 241.

Hinc patet praecipuas temperantiae species esse sequentes: *abstinentiam*, *sobrietatem*, *castitatem*, *diligentiam*, *liberalitatem*, *parsimoniam*, *modestiam*: de quibus hic breuiter agemus.

Quae eius species?

§. 242.

Quemadmodum virtutes omnes, ita & temperantia in mediocritate consistit; nempe actio quaelibet virtuosa esse nequit, nisi certo modo, tempore, congruisque circumstantiis suscipiatur. Vnde contra temperantiam *excessu* perinde, ac *defectu* peccari potest.

Quibus modis contra eam peccatur?

§. 243.

Abstinentia est habitus legi naturae conformiter agendi in capiendo cibo: *sobrietas* in abstinentia

& sobrietas? *sumendo potu; igitur temperantiae studiosus*
 1. non plus aut minus cibi sumit, quam va-
 letudo aut necessitas conseruandi corporis
 exigit: 2. non sectatur exquisitos cibos,
 qui passim palato blandiuntur, sed lente vi-
 res labefactant, corpusque enecant; nempe
 nouit, finem sumendi cibi & potus non esse
 alium, quam corporis conseruationem vi-
 riumque restaurationem, vt muniis status
 sui rite satisfacere queat.

§. 244.

Quae his op- *Abstinenciae ingluuius, sobrietati ebrietas*
 posita, aduersatur: quae vitia solerter euitanda esse
 & eui- ex sequentibus intelligis motiuis; nempe
 tandi

1. Temperantia in cibo & potu cor-
 poris sanitatem viresque conseruat & auct: *motiua?*
 intemperantia contra debilitat aut tollit pe-
 nitus, ex quo tum molestissimi tum diuturni
 enascuntur morbi; adde detrimentum opum,
 existimationis, famae:

2. Temperantia hilaritatem animi, ala-
 critatem ad obeunda sua munia conseruat:
 intemperantia ex aduerso inertiam generat:

3. Ebrietas speciatim rationis primum,
 deinde sensuum quoque vsu priuat, homi-
 nemque bruto similem efficit: hinc & loqui
 & agere quidlibet audet, non minus sibi
 quam aliis noxium.

§. 245.

Obie- *Frustra sunt, qui exemplum vnus aut*
 ctio re- alterius afferunt, qui minime temperanter
 futata. vixerit, sanus tamen ad seram senectutem
 per-

peruenerit; equidem vni centum facile opponeres alios, qui intemperanter viuendo mortem accelerarunt; deinde quis iis se viribus instructum dicere possit, quae intemperantia non atterantur?

§. 246.

Altera temperantiae species est *castitas* Quae
& pudicitia, cui *libido* & impudicitia aduersatur. Prioris studium, posterioris odium altera
& fugam tum ante (§. 244.) allata, tum grauiissima alia momenta commendant, quae species
nemo ignorat. temperantiae?

§. 247.

Tuendae castitatis sequentia praecipua Quae
sunt subsidia: 1. euita sollerter omnia libidinis incitamenta: subtrahere nimis exquisita media
& superflua corpori alimenta: cohibere oculos ab obiectis pudicitiae aduersis, a lectione librorum castitati insidiantium: fuge castitatem
confortium, aures obscenae sermonibus tuendi?
corruptentium: 2. recte vtere concessio tempore, corpusque & animum non interruptis exerce honestis occupationibus: nempe
otia si tollas, periere cupidinis arcus.

§. 248.

Diligentia est virtus, quae dirigit actiones nostras in laborando legi naturali conuenienter. Peccant aduersus hanc virtutem excessu *nimis laboriosi*, qui vires & sanitatem corporis laboribus quibuscumque debilitant opposita?
aut pessumdant, passimque vel avaritia vel

ambitione vel paupertate impelluntur : peccant defectu pigri , qui omnem aetatem otio consumunt , laboresque defugiunt , a lege naturali imperatos. Inter pigros tamen non sunt referendi , qui , peractis laboribus , aliquid temporis animi remissioni concedunt , sed qui perpetuo ferias agunt.

§. 249.

Quae
motiua
ad dili-
gentiam ?

Ad diligentiam & moderatos labores hominem quemlibet obligari , facile patet , quod 1. secus illi desint necessaria ad vitam honeste & decore sustentandam : quod 2. pigritia perinde ac immoderato labore fanitas viresque corporis corrumpantur : quod 3. otio , teste experientia , homo ad pessima quaeque audenda seducatur.

§. 250.

Quid
liberalitas,
parsimonia ?

Liberalitas est virtus statuens homini modum in largiendis donis & eleemosynis : *parsimonia* est habitus dirigendi actiones circa administrandas opes ; adeoque circa expensas in vestibus & supellectili comparanda.

§. 251.

Quae
opposita
vitia ?

Cognatis his duabus virtutibus eadem opponuntur vitia : 1. *prodigalitas* , seu opum profusio , nullis id exigentibus erga Deum aut proximum officiis : huius gradus est *immoderatus luxus* seu profusio opum in comparanda supellectili : 2. *avaritia* seu immoderata cupiditas plures semper opes acquirendi , acq̃uiritasque retinendi.

§. 252.

§. 252.

Profusionis opum immoderatique luxus Quae
amatores ad sanio rem mentem reuocare tri- motiua
stissimi horum vitiorum effectus debent: euitandi
nempe cum isti plus expendant, quam ne- prodigi-
cessitas vitae aut decentia status sui exigat, galita-
consequens est, vt ad inopiam tandem & pau- tem?
pertatem redigantur, vtque necessariis ad vi-
tam careant: id quod homini eo durius vi-
deri debet, quo pluribus ante abundauit o-
pibus.

§. 253.

Auaritiae turpitudinem sequentia mani- Quae
festam faciunt; nimirum avarus 1. nequit motiua
non esse semper miserrimus; etenim quid- contra
quid agit, eo refert, vt opes corradat, vt auari-
possideat, non vt iis vtatur; semper ergo tiam?
aut auiditate acquirendi aut metu perden-
di exagitur, semper animus inquietus est,
semper de temporum iniquitate queritur,
de futura necessitate sollicitus est, alienis
opibus inhiat &c.: avarus 2. odium suorum
& exterorum sibi conciliat, dum nec sibi
nec aliis, quamdiu viu it, prodest.

§. 254.

Modestia est virtus, quae dirigit actiones Quid
nostras in studio honoris & laudis: huius mode-
species est *humilitas* seu virtus, qua quis bo- stia &
nis suis non extollitur, vt alios prae se con- humi-
temnat. litas?

§. 255.

Quae
opposita
viti-
tia?

Aduersus modestiam excessu & defectu peccatur; nempe *ambitiosus* dicitur, qui maiores & plures honores appetit, quam mereatur, aut consequi possit: *arrogans*, qui se ob bona siue animi siue corporis siue fortunae supra alios effert; *inambitiosus* seu abiecti animi homo dicitur, qui honores & famam penitus negligit.

§. 256.

Quae
notae
modesti-
& ambi-
tiosi?

Modestia & ambitio sequentibus se prodit indicis: modestus 1. omnibus viribus laborat, ut honore se dignum praestet, & speciminibus probat; at vero ambitiosus non tam laborat, ut honore & laude dignus sit, quam ut dignus videatur: modestus 2. honorem & bonam de suis perfectionibus opinionem non tam expetit, quam exspectat: neque plus exspectat, quam meretur; at vero ambitiosus extorquere honorem & laudes nititur; hinc ipse sua recte facta enumerat, iusto magis extollit, falsa etiam praedicat, quibuslibet modis aliorum laudes aucupatur, aliena merita extenuat &c.

§. 257.

Quae
motiua
contra
ambi-
tionem?

Complura sunt, quae ambitiosum ad modestiae studium pellicere possint; nempe 1. cogitet, modestia passim conciliari aliorum animos, ambitione fere alienari, ut vel maxime meritos refugiant plerique, si laudis audiores videant: 2. cogitet vanitatem lau-

laudis & honoris, qui digniorem non efficit, sed supponit, qui constantem voluptatem parere nequit, nisi ab intelligente & integro iudice tribuatur.

§. 258.

Arrogantem praeterea abstertere debet, Quae quod 1. periculi & invidiae plenum est, a- contra-
lios quosque infra se ponere & contemnere: arro-
quod 2. non nisi imbecillis est ingenii signum, ganti-
gloriam quaerere ex iis, quae nostra non sunt, am?
nec nostro labore parta, quae perinde cum
vitio ac virtute coniuncta esse possunt, nec
vere beatos efficiunt.

CAPVT V.

DE FORTITVDINE ET OPPOS.

TIS EI VITIIS.

§. 259.

Fortitudo est virtus dirigens iuxta legem na- Quid
turae hominis actiones circa imminetia forti-
pericula; vnde & metum moderatur & teme- tudo?
ritatem cohibet.

§. 260.

Aduersus fortitudinem defectu & excessu Quae
su peccatur; nempe peccat 1. qui pericula opposi-
reformidat adire, cum officia in Deum, in ta vitia?
alios aut se ipsum adire illa exigunt; qui
defectus vitium est, atque *timiditas* audit:
peccat 2. qui nulla urgente necessitate, aut
exigente honesta causa periculis se exponit;
qui excessus *audacia* vel *temeritas* dicitur.

§. 261.

§. 261.

Quae
notae
viri
fortis?

Fortitudini non solum in bello, sed etiam in reliquis vitae negotiis locus est; at vero fortis 1. non se offert periculis, nisi necessitas aut officium aliquod id postulet; ut sunt pietas in Deum, patriam, patriae patrem, parentes, amor proximi &c.: fortis 2. non adit sponte pericula, nisi spe felicitis euentus ductus; fortis 3. ceterum pericula promte & alacriter adit,

§. 262.

Quae
species
fortitudinis?

Ad fortitudinem *constantia* seu patientia & *moderatio animi* referuntur: prior actiones iuxta legem naturae dirigit in fortuna aduersa; & apparet praecipue ex eo, si animus in aerumnis tranquillus semper sit: posterior hominem dirigit in fortuna prospera. Constantiae *pusillanimitas*, quae saepe in desperationem degenerat: moderationi *insolentia*, *elatio animi*, *superbia* &c. aduersatur.

§. 263.

Quae
motiua
ad patientiam?

Ne homo aduersa fortuna nimium deprimatur, deque tranquilli animi statu deiciatur, magni momenti erit, si cogitet 1. mala esse eiusmodi, ut nulla nostra prudentia, nullis viribus declinari possint: si cogitet 2. Dei providentiam, ut cacterarum rerum, ita fortunae aduersae quoque dominam esse, cui nos totos quantos permittere debemus: si cogitet 3. pusillanimitate & gemitibus nihil profici, neque leniri malum, sed

fed potius intolerabilius euadere: si 4. sua cum aliorum malis grauioribus comparet.

§. 264.

Prospera fortuna vtens contra retineri ab elatione animi potest, si 1. cogitet fortunae secundae inconstantiam, cuius frequentissima exempla praebent historiae: si 2. cogitet, insolentia & animi elatione inuidiam atque odium aliorum passim conciliari: si 3. cogitet ludibrium, cui exponetur, si ex alto deciderit.

Quae aduersus elationem?

C A P V T VI.

DE IVSTITIA, MANSVETVDINE, VERACITATE, AC TACITURNITATE.

§. 265.

Iustitiae nomine intelligitur aut complexio virtutum omnium; vnde iustus dicitur, qui omnes leges obseruat: aut virtus seu constans voluntas ius suum cuique tribuendi; atque de hac posteriore hic agemus.

Quid iustitia?

§. 266.

Iustitia in *distributiuam* & *commutatiuam* dispescitur. Distributiuam praemia & poenas pro varia personarum & actionum conditione constituit: commutatiua in permutationibus, pactis & contractibus ius suum cuique tribuit, nulla personarum ratione habita, sed solum aequalitatis.

Quotuplex?

§. 267.

§. 267.

Quae
notae
iusti?

Quoniam iustitia amorem suae sui ipsius, siue aliorum sapienter moderatur, patet illam inter priuatos praecipue circa pacta & contractus versari; iustus ergo sancte seruat pacta, neque dolo aut metu alios ad paciscendum inducit, neque rebus aliorum inhiat, neque cum detrimento tertii suam vel amicorum rem familiarem augere laborat.

§. 268.

Quae
moti-
ua iu-
stitiae?

Ad iustitiae studium, & iniustitiae fugam sequentia conferunt motiua: 1. ab hominis natura prorsus alienum est, sui similem quauis iniuria laceffere; siquidem natura docetur quilibet principium illud: *quod tibi non vis fieri, alteri ne feceris*: 2. laesio alterius semper coniuncta est cum onere iniuriam illatam reparandi; quod sane grauius & difficilius est, quam ab inferendo damno abstinere.

§. 269.

Quid
mansuetudo?

Mansuetudo est virtus, quae dirigit actiones hominis erga inimicos, h. e. erga eos, qui mala illi volunt aut praestiterunt: *magnanimitas* est supremus mansuetudinis gradus, qua inimici etiam amantur, imo iis bona pro malis redduntur.

§. 270.

Quae
indicia?

Hominem mansuetum & placabilem sequentia produnt indicia:

1. Mansuetus facilis est in condonando iniurias; hinc non prosequitur odio inimicum, neque aegre facit, nisi cum necesse est ad damnum auertendum: 2.

2. Cum aegre facere necesse est, mediis vititur omnium lenissimis, abhorrens a durioribus:

3. Non vlciscitur iniurias, neque vindictam quaerit, id est, non quaerit malum pro malo rependere.

§. 271.

Ad moderandam iracundiam, sectandam- Quae que mansuetudinem plurimum confert, si memotiuam? minerit homo

1. Regulae illius vniuersalis: *quod tibi non vis fieri &c.*; & cogitet, se ipsum saepius venia opus habere: si meminerit

2. Iniuriarum remissione inimicos non modo retineri, ne aperte nobis aduersentur, sed passim amicos reddi: exempla non deficient; ceterum *magni animi est proprium, placidum tranquillumque esse, & iniurias atque offensiones superne despicere.* Senec.

§. 272.

Veracitas est virtus, quae dirigit sermo- Quid nem legi naturali conuenienter, h. e. ut sit veraciformis menti: vitium huic *fraudentia* tas? opponitur.

§. 273.

Hominum quemque praecipue tristes Quae fraudulentiae effectus ad veracitatem permotiuam? uere debent: nempe

1. Fraudulenti & mendacis conuictum consuetudinemque non possunt non honesti omnes vitare; siquidem paratum illum alteri mendacio nocere, adeoque nullius conscientiae hominem norunt:

2. Fra-

2. Fraudulentus mentiendo efficit, vt fidem penitus amittat, vt ei non credatur, cum verum etiam in suum vel aliorum commodum loquitur; nam *ubi quis semel peierarit (nihil autem interest inter periurum & mendacem) ei credi postea, etiamsi per plures Deos iuret, non conuenit.* Cic.

§. 274.

Quid
taciturnitas?

Taciturnitas est virtus, qua cauemus, ne intempestiue proferantur, quae reticere officia nostra praecipunt. Oppositum vitium est *garrulitas*, seu promptitudo eloquendi omnia, quae sciuntur, siue eloqui illa deceat aut conueniat, siue minus.

§. 275.

Quae

motiua?

Taciturnitatem praecipue commendant incommoda, quae ex garrulitate emergunt; nempe cum garrulus nihil pensi habeat, quid, quando, coram quibus loquatur, necesse est, vt grauissimarum saepe sit causa inimicitarum, odiorum, rixarum; vt proinde omnes eius consuetudinem defugiant, memores illius Horatiani: *commissa tacere qui nequit, hic niger est, hunc tu Romane caueto.* Accedit, quod garrulus, dum, quidquid in buccam venit, effundit, saepe ea eloquitur, quae cum proprio ipsius damno & dedecore sunt coniuncta.

FINIS ETHICAE SPECIALIS.

